

AKUT SOLUNUM YOLU ENFEKSİYONLARINDA GELENEKSEL UYGULAMALAR

Dr. Sevinç YAMANx
Dr. Handan ALPxx
Dr. Sevin ALTINKAYNAKxx
Dr. A. Haydar TAŞDEMİRxx
Dr. Şengün TUNCELxxx

ÖZET :

Çalışma, Annelerin Akut Solunum Yolu Enfeksiyonu Geçiren 0-2 Yaş Grubu Çocuklarına Yaptıkları Geleneksel Uygulamaları saptamak amacı ile Erzurum il merkezinde 140 anneye yüzyüze anket uygulamak suretiyle gerçekleştirildi. Bulguların değerlendirilmesi sonucunda vakaların % 29.29'unda enfeksiyonun 13. ayda sık gözlemlendiği, annelerden % 35.71'inin okur-yazar olmadığı, ailelerin % 85.71 gibi büyük bir oranının aylık gelir düzeyinin düşük olduğu ve enfeksiyonun tedavisi esnasında % 69.44 oranında geleneksel uygulamalara başvurulduğu saptandı.

Bu verilerin bölgenin sosyo-kültürel durumu ile yakından ilgili olduğu belirlenerek annelere ASYE'ları ile ilgili bir eğitim programının verilmesinin gerekliliği kanaatine varıldı.

GİRİŞ

Akut Solunum Yolu Enfeksiyonlarının (ASYE), günümüzde gelişmiş ülkelerde eski önemini kaybettiği, gelişmekte olan ülkelerde ise halen önemini koruduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde yıllık ölümlerin % 80.00'nini oluşturan 5 yaşın altındaki çocuklarda, ölüm nedenlerine yönelik olarak yapılan çalışmalarda ASYE'larının ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir (1,2).

Yapılan çeşitli araştırmalar, diğer ülkelerde olduğu gibi ASYE'larının ülkemiz için de önemli boyutlarda olduğunu göstermiş ve 1970 yılında Etimesgut Araştırma Bölgesinde yapılan bir çalışmada ASYE'larının bebek ölümlerinin % 34.00'ne, çocuk ölümlerinin ise % 32.00'ne sebep olduğu bildirilmiştir. 1984 yı-

x Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Araştırma Görevlisi

xx Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri

xxx Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Öğretim Üyesi

linda yapılan diğ er bir araştırmada da, 1980'in başlarında bebek ve  ocuk ölümlerinin içerisinde, 0-5 yaşta her yıl 83.000  ocuğın ASYE'ları nedeniyle öldüğü saptanmıştır. 1990'da bebek ölüm hızının % 0.78'e inmesiyle bu oranın 33.000 civarında olduğu tahmin edilmiştir. Bununla birlikte ASYE'larının ölümlerinin % 25.000'inden fazlasını oluşturduğu bildirilmiştir (3,4).

Yine toplumumuzda sık görülen enfeksiyonlara ilişkin yapılan bir çalışmada, Sağlık Bakanlığı ve üniversitelerin işbirliği ile hizmet veren Sağlık Eğitim Hizmet bölgelerinde gerek 0 yaşta, gerekse 1-4 yaşta ASYE'larının öncelikli olduğu gösterilmiştir (5).

Erzurum'da da, yüksek bebek ve  ocuk ölümleri ile ilişkili olarak 1990 yılında sık gözlenen 5 hastalığa yönelik yapılan bir çalışmada ASYE'ları birinci sırayı almıştır (6).

Bizler de, bölgemizde ASYE'larına zemin hazırlayan sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik faktörleri belirlemenin yanısıra, annelerin ASYE'nu geçiren çocuklarına yaptıkları geleneksel uygulamaları saptamak amacıyla bu çalışmayı planladık.

MATERYAL VE METOD

Mart-Haziran 1989 tarihleri arasında yapılan çalışmamızda, araştırma kapsamına basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen Filiz Dolunay ve Ceylanoğlu Sağlık Ocaklarına başvuran, 0-2 yaş grubundan ASYE'lu 140  ocuk dahil edildi. Veriler annelere uygulanan anket formu ile toplanarak, istatistiki olarak yüzdelik ve ki-kare testleri ile değerlendirildi.

BULGULAR

ASYE'nu geçiren 140  ocuk üzerinde yaptığımız çalışmada vakaların cinsiyete göre dağılımında % 53.57'si erkek, % 46.43'  kız  ocukt .

Enfeksiyon mevsimsel olarak % 62.50 oranında ilkbaharda sıklı ($p<0.05$). Ailelerin % 85.71'nin aylık gelir düzeyi düşük olup, annelerin % 35.71'nin okuma-yazma bilmediği, % 52.14'n n ilköğretim, % 12.15'nin ise ortaöğretim mezunu olduğu belirlendi. Çalışmada özellikle eğitim düzeyi düşük annelerden % 58.55'nin enfeksiyonu tespit ettikten sonra ocağa başvuruda geciktikleri bulundu ($p<0.05$).

Annelerin enfeksiyonun tedavisine ilişkin düşünceleri araştırıldı ve annelerin ASYE'larını tedavi için % 69.44 oranında geleneksel yöntemlere başvurdıkları saptandı. Tekrarlayan enfeksiyon ataklarında da özellikle okur-yazar olmayan kesimde sağlık kurumlarını kullanma oranı düşük (% 30.39) bulundu ($p<0.05$).

Tablo 1. Çocuğun Ateşini Düşürmek İçin Yapılan Uygulamalar

Uygulamalar	S	%
Geleneksel olanlar		
Vücuda aspirin ve limonu karıştırarak sürme	34	24.28
Sirke sürme	16	11.43
Çiğ süt sürme	10	7.14
İspirto sürme	8	5.72
Diğerleri		
Ateş düşürücü fitil, aspirin veya şurup kullanma	42	30.00
Giysilerini çıkarak herhangi bir antibiyotik verme	30	21.43
Toplam	140	100.00

Tablo 2. Çocuğun Öksürüğünü Kesmek İçin Yapılan Uygulamalar

Uygulamalar	S	%
Geleneksel olanlar		
Sıta gazyağı sürülmüş gazete koymak	27	20.15
Karabiberli çay veya maydanoz içirmek	8	5.99
Yağın içine pekmez katarak içirmek	6	4.48
Sıta sıcak süt sürmek	5	3.75
Vücuda ispirto sürmek	5	3.75
Sıta tiftik eldiven koymak	3	2.24
Boyuna anahtar asarak çöplüklerin üzerinden atlatmak	3	2.24
Diğerleri		
Öksürük şurubu içirmek	52	38.80
Doktora götürme	15	11.20
Önlem almayan grup	10	7.40
Toplam	134	100.00

Tablo 3. Burun Tıkanıklığını Gidermek İçin Yapılan Uygulamalar

Uygulamalar	S	%
<u>Geleneksel olanlar</u>		
Buruna şekerle karıştırılmış tereyağı koymak	25	21.18
Anne sütü sağma	8	6.77
Zeytinyağı damlatma	7	5.94
<u>Diğerleri</u>		
Odayı nemlendirme ve havalandırma	42	35.59
Önlem almayan grup	26	22.04
Damla kullanma	10	8.48
Toplam	118	100.00

Tablo 4. Kulak Ağrısını Gidermek İçin Yapılan Uygulamalar

Uygulamalar	S	%
<u>Geleneksel olanlar</u>		
Sarmısağı zeytinyağında kavurarak damlatma	25	23.58
Kulağa ispiro akıtma	9	8.49
Tereyağı veya zeytinyağı damlatma	8	7.54
Anne sütü sağma	7	6.60
Sigara dumanı üfleme	6	5.66
Pamuk veya zeytini bütün olarak ısıtıp koyma	5	3.78
Gliserinli veya temiz su damlatma	4	3.78
Oksijenli veya tuzlu su damlatma	3	2.84
<u>Diğerleri</u>		
Doktora götüren	35	33.21
Damla kullanan	5	4.52
Toplam	106	100.00

TARTIŞMA

Araştırma kapsamına alınan vakaların % 53.57'si erkek, % 46.43'ü kız olup, erkek çocuklarda enfeksiyonun nispeten fazla görülmesiyle ilgili bu farklılık yöredeki kültürel özelliğe bağlı erkek çocuklara fazla önem verilmesinden kaynaklanabilir.

Vakaların yaş gruplarına göre dağılımı incelendi ve olguların % 29.29'da enfeksiyonun 13. ayda sık görüldüğü bulundu. Floyd ve arkadaşlarının (7), hastaneye yatırılmayan çocuklardaki ASYE'leriyle ilgili olarak yaptıkları çalışmada da enfeksiyonun yaşamın ilk iki yılında fazla olduğu bildirilmiştir. Enfeksiyonun ilk yaşlarda sık görülme nedeni çocuğun vücut savunma sisteminin yeterli gelişmemiş olmasından ve bu dönemde fazlaca bağımlı olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Klasik bilgilerde enfeksiyon kış ve sonbaharda sık görülmesine rağmen araştırmamızda enfeksiyonun en fazla (% 62.50) ilkbahar mevsiminde geçirildiği saptandı ($p<0.05$). Bunun nedeni yörede ilkbahar mevsiminin istikrarlı olmamasına bağlı gündüz ve gece arasında oluşan ısı farkı olabilir (8).

Çalışmaya dahil edilen ailelerin % 85.71'nin aylık gelir düzeyi düşük olup, % 60.72'nin 4 kişilik ve daha kalabalık ailelerden oluştuğu belirlendi. Sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu yerlerde ve kalabalık ortamlarda enfeksiyonun sık görülmesi literatürle uyum içerisindeydi (9).

Araştırmaya katılan 140 ailenin eğitim seviyesi genelde düşük olup, % 35.71 gibi bir oranında malesef okur-yazar olmadığı bulundu. Ve özellikle eğitim düzeyi düşük olan bu kesimin enfeksiyonu tespit ettikten sonra sağlık kurumlarını kullanmada geciktikleri saptandı ($p<0.05$). Kum'un (10) annelerin çocukların hastalıklarına ilişkin bilgi düzeyleri üzerinde yaptığı bir çalışmada da, tıbbi yardıma başvurmama ve gecikme nedenleri arasında ailenin sosyo-ekonomik durumunun, eğitiminin, yaşadığı yerle, örf, gelenek ve inançlarının etkili olduğu bulundu.

Sosyo-ekonomik açıdan yetersizlikler içerisinde olan ailelerde eğitimsizliğinde eklenmesiyle çocuk sağlığı açısından olumsuz davranışların ortaya çıktığı saptandı. Ve annelerin akut solunum yolu enfeksiyonu geçiren çocuğun ateşini düşürmek için % 48.57 oranında geleneksel uygulamalara başvurdukları % 30.00 oranında ateş düşürücü fitil, aspirin veya şurup verdikleri % 21.43'nünde çocuğu soyundurarak, rastgele antibiyotik kullandıkları belirlendi. Bulgularımız Demirhan (11) ve Eren'in (12) araştırmalarında rastlanan terleme ve vücuda sirke sürme uygulamalarıyla benzerlik göstermekteydi.

Çocuktaki öksürüğü gidermek için annelerin % 42.60'ının çocuğa fayda sağlamayacak, hatta zararlı olabilecek bir takım geleneksel uygulamalar yaptığı, % 38.80'nin terleterek, öksürük şurubu verdiği, % 11.20'nin doktora götürdüğü, % 7.40'ının ise önlem almadıkları saptandı. Yalın'ın (13), yöremizde yaptığı diğer bir araştırmada da öksürüğü gidermek için göğse gazete, sırta sıcak havlu koyma, çocuğa karabiberli süt veya çay içirme gibi uygulamalara rastlanmıştır.

Annelerin burun tıkanıklığı için % 33.89'nun çocukta yağ aspirasyonuna sebep olabilecek geleneksel yöntemler uyguladıkları, % 35.59'nun odayı nemlendirerek havalandırdıkları, % 22.04'nün önlem almadıkları, % 8.48'nin ise burun damlası kullandıkları saptandı. Bu konuyla ilgili olarak herhangi bir çalışmaya rastlanmadı.

Annelerin, % 62.27 gibi büyük bir oranında çocuktaki kulak ağrısını gidermede sakıncalı bazı soğuk ve ılık uygulamalar yaptıkları, % 33.21'nin doktora başvurdukları, % 4.52'nin ise rastgele antibiyotik kullandıkları belirlendi. Gül (14), Aytar (15) ve Aydınöğlu'nun (16) araştırmalarında yer alan kulağa süt akıtma, zeytinyağı damlatma, ve sarımsak koyma uygulamaları bulgularımızla benzerlik göstermekteydi.

Sonuç olarak elde ettiğimiz tüm bu bulgular doğrultusunda, ASYE'ları ile ilgili olarak, annelere uygulanacak bir eğitim programıyla enfeksiyonun ve sağlık kuruluşlarına erken başvurunun öneminin belirtilmesi, antibiyotiklerin tedavi esnasında uygun, yerinde kullanımının öğretilmesi, ayrıca enfeksiyonun tedavisinde yaygın olarak kullanılan geleneksel yöntemlerin sakıncalarının anlatılmasının yerinde bir karar olacağı kanaatindeyiz.

SUMMARY

THE TRADITIONAL METHODS OF TREATMENT IN ACUTE RESPIRATORY TRACT DISEASES

We performed this study to determine the traditional methods which mothers apply to 0-2 aged children with acute respiratory tract disease. An inquiry was done by the participation of 140 mothers in Erzurum city center.

In the data we evaluated we inspected that 29.29% of the infections were seen in 13 month old children, 35. 71% of the mothers were uneducated, 85.71% the families had low income level and traditional methods were applied about 69.44% during the illnesses.

We decided that this data are closely related to the socio-cultural status of the region and an educational program about acute respiratory system diseases must be prepared for the mothers.

KAYNAKLAR

1. Esen, A.: Üst Solunum Yolu Enfeksiyonu Yakınmalarında, Semptom ve Bulguların Puanlama Sistemi ile Değerlendirilmesi, Toplum ve Hekim, No: 38, 1985.
2. ____: Aile Planlaması İle Daha Sağlıklı Anne ve Çocuklar, Population Reports, 1: 27, (İngilizce baskısı, Mayıs-Haziran 1984), 1987.
3. T.C. Hükümeti-UNICEF İşbirliği Programı.: Türkiye'de Anne ve Çocukların Durum Analizi, Ülke Programı, Ankara, Nisan 1991.
4. Bertan, N.B.: Türkiye'de Çocuk Sağlığının Durumu, Çocuğun Durumu, 1990, Çocuk Politikası Kongresi Ankara, 1989.

5. Çağlar, M.: Perinatal-Neonatal Ölüm Nedenleri, Fötal ve Neonatal Patoloji Konulu Panel, 8. Ulusal Patoloji Kongresi.
6. Erzurum Sağlık Müdürlüğü İstatistik Şube Kayıtları, Erzurum, 1989-1990.
7. Floyd, W., and Others.: Acute Lower Respiratory Tract Infections in Nonhospitalized Children, The Journal of Pediatrics, The C.V. Mosby Company, 108: 5, 1986.
8. Merk, M. (Çeviri): Teşhisten Tedaviye, İstanbul, 1978.
9. Hazinkı, M.F.: Nursing Care of The Critically ILL Child, The C.V. Mosby Company, Saint Louis, 1984.
10. Kum, E.: Annelerin Çocuk Hastalıklarına İlişkin Bilgi Düzeyleri Üzerinde Bir Araştırma, Ankara, 1978.
11. Demirhan, A.: Yalova'nın Bazı Köylerinde Halk Hekimliği, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, 14: 280, 1972.
12. Eren, N.: Ankara İli Yenimahalle İlçesine Bağlı Sincan Bucağında Geleneksel Hekimlik Uygulamaları Konusunda Araştırma Raporu, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Enstitüsü, Ankara, 1971.
13. Yahn, S.: Geleneksel Hasta Bakımı Uygulamaları, Bilim Uzmanlığı, Tezi, Ankara, 1988.
14. Gül, L.: Şavak'da Halk Hekimliği, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, 19: 361, 1979.
15. Aytar, S.: Akbaba Köyünde Halk Tedavi Usulleri, Türk Folklor Araştırma Dergisi, 15: 297, 1974.
16. Aydınoğlu, G.: Posof'da Hastalıkların Tedavi Usulleri, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, 11: 231, 1968.